

SNIPPERLAST

Vaak zijn 10 – 14 hulpverleners betrokken bij kwetsbare ouderen: thuiszorg, huisarts, paramedici, specialisten, huismeester, huishoudelijke hulp en mantelzorgers. Het project Goudsbloem in de Goudse wijk Plaswijck deed onderzoek naar de ervaringen van cliënten bij deze versnippering. Het onderzoek is gedaan bij 23 kwetsbare ouderen met een complexe zorgvraag. Het ging om zeer oude mensen, veelal boven de 85 jaar. Ongeveer de helft van de ondervraagden waren alleenstaande weduwen. De meesten hadden 4 of meer aandoeningen, waardoor hulp werd gekregen van huishoudelijke hulp, thuiszorg, huisarts en specialist(en).

Ruim de helft van de ondervraagden gaf aan last te ervaren van de versnipperde hulp. Men moest steeds afwachten wie er komt. Men moet steeds alles opnieuw uitleggen. Men heeft geen regie op het tijdstip van de zorg. De zorg verstoort het leefritme en breekt in op de privacy. De overige ondervraagden erkenden wel de versnippering, maar hadden er geen last van. Je ziet nog eens iemand en hebt aanspraak. Je kunt met de een opschieten en met de ander niet, maar je zit niet vast aan één iemand. Het geeft een veilig gevoel, dat meer mensen met je bezig zijn.

- Er blijkt geen snipperlast te zijn, als:
- Er vaste medewerkers komen op vaste dagen;
- Er betere afstemming is tussen hulpverleners
- Er één aanspreekpunt is in de persoon van een verpleegkundige coördinator of casemanager;
- De cliënt kan aangeven op welk tijdstip men komt;
- Er kleinere teams zijn bij extra kwetsbare cliënten (dementerenden; terminale patiënten)

Bron: Ineke Weverling, Goudsbloem, Gouda, Zorgbelang Zuid-Holland, 2013.

Stichting
Landelijk
Ondersteuning en
Informatiecentrum
Seniorenbeleids-
advisering

NIEUWSBRIEF

themanummer
**ouderen-
beleid
in
de
toekomst**

ouderen- beleid in de toekomst

Oud zijn

Oud zijn is op de eerste plaats een kwestie van leeftijd. Onduidelijk is echter, op welke leeftijd men tot de ouderen behoort. Van een ouderenbond kan men vaak al lid worden vanaf 50 jaar. Meestal hanteert men echter de leeftijd van 65 jaar, maar ook dat staat ter discussie. De nieuwe sector senioren van de FNV definieert onder oud al diegenen, die AOW ontvangen. Al is dit langzamerhand ook een glijdende schaal geworden, het geeft wel een duidelijk moment aan in het leven. Op het moment, dat men AOW ontvangt, is men voor het inkomen niet meer hoofdzakelijk afhankelijk van een betaalde functie. Over het algemeen betekent het tevens een overgang naar een andere vorm van tijdsbesteding. Er breekt een nieuwe levensfase aan.

Velen, die AOW ontvangen, zullen zich echter niet 'oud' voelen. Het begrip oud heeft dan een negatieve connotatie van gebrekkig, ongezond, weinig actief e.d. Dit beeld gaat echter maar voor een zeer beperkte categorie ouderen op. Ouderen vormen een zeer diverse categorie. Van degenen, die AOW ontvangen is de meerderheid volledig vitaal. Anderen hebben wel enige beperking, maar kunnen nog actief in de samenleving staan. Ouderen kunnen ook worden gezien als een groeiende groep mensen met een enorm potentieel aan kennis, ervaring en tijd. Als oudere mag en moet je voor een groot deel zelf vorm geven aan het leven. Ook met het ouder worden heeft men behoefte om van belang te zijn voor een ander. Men spreekt dan ook vaak over 'verzilvering' in plaats van 'vergrijzing'. Slechts een beperkt aantal voldoet aan het geschetste beeld van 'oud zijn'. Wel neemt het risico, dat men daartoe gaat behoren toe met het stijgen van de jaren.

Samenvatting

Het begrip 'oud' kan op veel manier geïnterpreteerd worden, ouderen vormen een zeer divers samengestelde groep met een grote hoeveelheid kennis, ervaring en tijd. Een duidelijke cesuur is het ogenblik waarop men AOW ontvangt.

In ieder geval kan gezegd worden dat een nieuwe levensfase aanbreekt, een overgang naar een andere invulling van de tijd.

De samenleving kan gebruik maken van de wens om van ouderen om van belang te zijn voor de samenleving. Beter is het daarom te spreken over 'verzilvering' dan over 'vergrijzing'.

Is oud zijn een beleidsrelevant criterium?

Als ouderenbeleid meer moet zijn dan zorgbeleid of geriatrie, is oud zijn met al zijn vitaliteit en diversiteit dan een beleidsrelevant criterium? Enerzijds moet men erkennen, dat ouderen een risicogroep zijn als het onder meer gaat om armoede, vereenzaming en mobiliteitsproblemen. Deze problemen doen zich echter niet alleen voor bij ouderen. Ook bij andere leeftijdscategorieën doen zich deze problemen voor, zij het duidelijk minder frequent. Wethouder Dannenberg van Zwolle stelt bij presentatie van zijn ouderennota: "Wij hebben ouderen niet benaderd als doelgroep, maar ouder worden als een thema. Dat is een fundamenteel verschil". Nadruk ligt dan niet zozeer op de categorie ouderen, maar op eigenschappen die men

vaker bij ouderen tegenkomt. "In Nederland zijn gemeenten ongeveer 20 jaar geleden afgestapt van een doelgroepenbeleid. Het opstellen van een afzonderlijk ouderenbeleidsplan paste niet in het integrale denken". (T. Kardol, Actieonderzoek: bouwstenen voor gemeentelijk ouderenbeleid, Geron, jrg 15, nr 2, blz. 23)

Kortom over de vraag, of men ouderen moet zien als een beleidsrelevante doelgroep lopen meningen uiteen. In dit opzicht is er een accentverschil tussen België en Nederland. In België worden ouderen eerder gezien als een relevante doelgroep. In Nederland zien we een teneur om gemeentelijk beleid niet meer per doelgroep in te richten, maar op weg te zijn naar een meer integrale aanpak. "Het beleid richt zich in principe niet op problemen of participatie van specifieke doelgroepen zoals ouderen afzonderlijk. Beleid wordt ontwikkeld om iedereen te laten meedoen en participeren en om bij burgers die in de problemen zijn ondersteuning te bieden. Adviesraden voor specifieke doelgroepen zoals seniorenraden of gehandicaptenraden maken steeds meer plaats voor algemene adviesraden, zoals Wmo-raden" (René Schalk, Het lokaal ouderenbeleid is dood. Leve de ouderenparticipatie, Geron, jrg. 15, nr. 2, 2013). Moeten we niet eerder spreken over 'samenlevingsbeleid' in plaats van over 'ouderenbeleid'?

Het aandeel van ouderen in de

totale bevolking zal echter sterk toenemen. Vergrijzing zal in de komende decennia ongetwijfeld enkele diepgaande veranderingen in de samenleving tot gevolg hebben. Ouderen zullen in de nabije toekomst nog meer dan nu een eigen positie innemen in de samenleving. "Een aantal evoluties zoals het 'Active Ageing'-beleid van de Wereldgezondheidsorganisatie en de Europese Commissie geven aanleiding tot een meer positieve visie op ouderen, waarbij ouderen niet (meer) gezien worden als afhankelijk of quasi onbekwaam, maar waarbij ze een actieve rol toebedeeld krijgen in de samenleving" (Dominique Verté, e.a., Participatie van ouderen in lokaal beleid, Geron, jrg. 15, nr. 2) Een goede participatie van ouderen in de samenleving zal steeds belangrijker worden, mede omdat zij een economische factor van betekenis vormen. Zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het economische en sociale draagvlak van de samenleving. Ouderen worden duidelijk assertiever. Zij willen hun stem laten horen en verwachten dat de overheid naar hen luistert en met hun wensen rekening houdt. Het is in belang van de samenleving het debat te voeren over de rol die zij zouden kunnen voeren in het beleid en de wijze waarop dit vorm moet krijgen.

De tendens ouderen niet meer te zien als een beleidsrelevante doelgroep ontkent feitelijk deze ontwikkeling.

Samenvatting

Veelal worden ouderen niet meer gezien als specifieke doelgroep. Armoede, eenzaamheid komen in alle leeftijdscategorieën voor. Gemeenten neigen er naar beleid te ontwikkelen om iedereen te laten meedoen en ondersteuning te bieden aan iedereen die dat nodig heeft.

Seniorenraden maken steeds meer plaats voor algemene adviesraden.

Het aantal ouderen zal sterk toenemen en meer dan nu zullen zij een eigen, actieve plaats in de samenleving willen innemen. Ouderen leveren een belangrijke bijdrage aan het sociale en economische draagvlak, en laten meer dan nu hun stem horen.

Het is wenselijk na te denken over de rol die ouderen kunnen spelen in en voor de samenleving.

De eerder beschreven tendens om geen specifiek doelgroepenbeleid te voeren ontkent feitelijk deze ontwikkeling.

Overheidsbeleid m.b.t. ouderen

Zoals gesteld, vindt er een discussie plaats of ouderen gezien

kunnen worden als een beleidsrelevante doelgroep. Feitelijk vormen in overheidsbeleid ouderen wel een aparte beleids categorie. Dat uit zich op de eerste plaats in het inkomensbeleid van de regering. Vakbonden en ouderbonden geven aan, dat ouderen bovenmatig in hun inkomen worden gekort. "Voor de stille generatie, die niet meer de mogelijkheid heeft om extra inkomsten te genereren, is er sprake van een opeenstapeling van negatieve financiële effecten van beleid en de crisis die hen treffen: hogere bijdragen voor thuiszorg, korting op inkomen en pensioen, hogere kosten voor zorg en zorgverzekeringen, hogere bijdrage aan verpleging. Daar stelt de overheid geen betere zorg en steun tegenover. Integendeel, zij verwacht dat de ouderen meer eigen verantwoordelijkheid nemen" (R. Schalk, a.c.)

Ook is het een belangrijk politiek beleid om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen. De indicatie voor verzorgingshuizen, waar eigenlijk alleen ouderen wonen, wordt dusdanig verscherpt, dat er een leegstand gaat ontstaan in de verzorgingshuizen. De specifieke ouderenzorg maakt daardoor een eigen ontwikkeling door. Het is rijksbeleid om de ouderenzorg meer en meer te decentraliseren naar de gemeenten.

Het is en blijft voor ouderen dan ook van belang kritisch het beleid te volgen. Er is niet voor niets een

eigen ouderenpartij in de Tweede Kamer ontstaan en in vrijwel elke landelijke politieke partij is een eigen werkgroep ouderenbeleid. Minstens landelijk worden ouderen wel degelijk gezien als een beleidsrelevante doelgroep.

Toch zien we in de politiek enige verschuiving plaatsvinden. Er wordt in hoge mate gesproken over zelfregie. Nu worden weinig woorden zo misbruikt als juist dit begrip. Vaak wordt ermee aangeduid, dat de persoon op de eerste plaats voor zichzelf moet zorgen en zo min mogelijk een beroep moet doen op de overheid. In feite betekent dat grotendeels bezuinigingen van de overheid. Zelfregie betekent echter, dat men zelf zijn leven bepaalt, dat men controle heeft over wat er in het leven gebeurt. Men kan bijvoorbeeld zelf uitmaken of men hulp vraagt en door wie en wanneer men geholpen wil worden. Kortom, dat men minder afhankelijk is van de vraag, wanneer het een ander uitkomt. Zelfregie houdt in, dat men vertrouwen heeft in zijn mogelijkheden specifieke taken uit te oefenen of specifieke doelen te bereiken. Zelfregie betekent ook, dat men zelf invloed heeft op het beleid, dat van toepassing is. Welbevinden hangt in belangrijke mate af van de mogelijkheid zelf doelen te stellen en uitdagingen in concrete activiteiten aan te gaan. Zelfregie hangt samen met zelfverantwoordelijkheid. Men is immers zelf verantwoordelijk voor de keuzen, die men maakt.

Ten gevolge van de decentralisatie van ouderenzorg verwacht ook de lokale overheid van de ouderen dat zij zo lang mogelijk zelf hun eigen boontjes doppen. Tevens verwacht men, dat zij zo veel mogelijk zelf in hun eigen woonomgeving oplossingen zoeken voor mogelijke problemen en belemmeringen. Doet men echter een beroep op de gemeente, dan zal in het zogenaamde keukentafelgesprek ook worden gekeken, welke mogelijkheden er zijn in de naaste omgeving.

Problemen van ouderen worden dan ook niet meer gezien als individuele problemen, maar als problemen van de samenleving om hen heen. Nog duidelijker is dat, als men onderkent dat grote vraagstukken rondom ouderen te maken hebben met eenzaamheid en veiligheid. Deze problemen zijn grotendeels problemen van de samenleving. Zo zien we in het recente beleid m.b.t. ouderen mishandeling terecht grote aandacht voor de omgeving van de ouderen. Problemen van ouderen worden steeds duidelijker gezien als problemen van de gemeenschap, waar ze deel van uitmaken. De vraag of we niet beter kunnen spreken over 'samenlevingsbeleid' dan over 'ouderenbeleid' blijft relevant. De samenleving is mede verantwoordelijk voor de individuen in de samenleving. Dat betekent echter ook, dat de samenleving de vrijheid moet hebben oplossingen te zoe-

ken voor de problemen in haar omgeving.

We zien nog een derde ontwikkeling. Problemen, die ouderen ondervinden, worden niet op de eerste plaats gezien als ouderenproblemen, gekoppeld aan de leeftijd. Het zijn problemen, die zich in de maatschappij voordoen en niet alleen bij ouderen, ook al komen deze problemen vaker bij ouderen voor dan bij andere burgers. We gaven hier boven aan, dat ouderenbeleid vaak wordt gezien als een bepaalde vorm van Wmo-beleid. Seniorenraden worden vervangen door Wmo-raden. Men gaat uit van een integrale benadering en niet van een doelgroepenbeleid. We zien een dergelijke benadering ook in de wijze, waarop gemeenten zich voorbereiden op de komende decentralisaties. Gemeenten krijgen een grotere verantwoordelijkheid ten aanzien van jeugdbeleid, werkgelegenheid en zorg. Deze elementen worden niet gezien als elementen van afzonderlijke doelgroepen, veelal gebaseerd op leeftijd, maar als eigenschappen van het gezin of leefeenheid.

Samenvatting

In het overheidsbeleid vormen ouderen feitelijk wel een bijzondere doelgroep. Dat komt tot uiting in het inkomensbeleid dat ouderen bovenmatig kort in hun inkomen.

Van ouderen wordt ook verwacht dat zij zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Maar de indicatie voor verzorgingshuizen is dermate aangescherpt dat er leegstand is ontstaan. Er is dus wel degelijk, en zeker in het rijksbeleid, sprake van ouderen als relevante beleidsdoelgroep.

Van ouderen wordt ook verwacht dat zij zo lang mogelijk regie over hun eigen leven behouden wat een groter beroep op eigen verantwoordelijkheid inhoudt. Problemen als veiligheid en eenzaamheid worden gezien als problemen van de samenleving als geheel. Relevant blijft de vraag of gesproken moet worden van 'samenlevingsbeleid' of van 'ouderenbeleid'.

Wmo-beleid en ouderenbeleid

Het is ongetwijfeld zo, dat veel waarover aan Wmo-raden advies wordt gevraagd, te maken heeft met problemen van ouderen en dat vaak deze problemen ook meer bij niet ouderen voorkomen dan bij ouderen. Wel is het echter zo, dat deze problemen zich bij ouderen op een eigen wijze manifesteren en dat bij ouderen andere oplossingen mogelijk zijn dan bij niet ouderen. Het is daarom

goed ook in dat opzicht aandacht te hebben voor de eigenheid van ouderen. En wie kan daar beter een oordeel over geven dan de ouderen zelf. "Opvallend is dat burgerparticipatie in Nederlandse gemeenten bij een Wmo-raad ligt en niet bij een seniorenraad die dichtbij de oudere bevolking staat" (T. Kardol, Actieonderzoek, a.c.) Wel mag van ouderen worden verwacht, dat zij ook oog hebben voor de niet ouderen, die vergelijkbare problemen hebben. Er is echter nog een andere, en misschien wel de belangrijkste, reden om ouderenbeleid niet te beperken tot Wmo-beleid. In de nieuwe wetsvoorstellen m.b.t. Wmo-beleid worden de negen prestatievelden van de Wmo vervangen door drie doelstellingen:

Het bevorderen van sociale samenhang, de mantelzorg, het vrijwilligerswerk en de veiligheid en leefbaarheid in de gemeente en daarnaast het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld;

Het bieden van opvang (maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, beschermd wonen en verslavingszorg vallen hieronder)

Het ondersteunen van de participatie en zelfredzaamheid van personen met een beperking of met chronische, psychische of psychosociale problemen, indien mogelijk in de eigen leefomgeving"

Veel van hetgeen hier boven is gesteld over ontwikkelingen in het ouderenbeleid is hierin terug te vinden. Het nieuwe Wmo-beleid is echter nog meer dan het oorspronkelijke Wmo-beleid gericht op mensen met beperkingen. Ouderen worden hierbij echter onvoldoende aangesproken als 'zilveren' kracht en hun werkelijke betekenis voor de samenleving. In zijn brief aan de Tweede Kamer van 20 juli 2013 grijpt de minister van VWS terug op het rapport "Vertrouwen in Burgers" van de Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid uit 2012: "Burgers willen en kunnen betrokken zijn indien de uitdaging bij hun behoeften past, als 'wezenlijk' wordt ervaren en als ze denken te beschikken over de toerusting die vereist is om passende antwoorden te vinden". De minister past dit weliswaar toe op de langdurige zorg, maar

het rapport van de Wetenschappelijke Raad gaat veel verder. De 'zilveren' kracht kan en wil aangesproken worden, maar dan wil ze ook betrokken zijn bij het beleid. Kortom, ouderenbeleid is breder dan Wmo-beleid.

Samenvatting

Veel zaken waarover in Wmo-raden advies wordt gevraagd hebben betrekking op ouderen maar men moet zich realiseren dat deze problemen ook bij anderen dan de ouderen voorkomen. Van ouderen mag verwacht worden dat zij daarvoor oog hebben. De negen prestatievelden in de Wmo worden vervangen door drie doelstellingen: bevorderen van socia-

le samenhang, bieden van opvang en ondersteunen van participatie en zelfredzaamheid.

Meer nog dan het 'oude' Wmo-beleid is de wet nu gericht op mensen met beperkingen. Ouderen worden onvoldoende aangesproken op de betekenis die ze kunnen hebben voor de samenleving (kennis, ervaring, tijd). Daarom is ouderenbeleid breder dan Wmo-beleid.

Zilveren kracht

In het rapport "Toolkit verzilveren; handvatten voor het benutten van de kennis en ervaring van senioren" gaat Movisie in op de zilveren kracht van ouderen. Senioren doen al veel. Bijna de helft van al het vrijwilligerswerk wordt verricht door mensen tussen de 55 en 75 jaar. Bovendien besteden 65+'ers relatief veel tijd aan mantelzorg en passen ze op hun kleinkinderen. Uit onderzoek blijkt echter dat er nog een groot on-aangesproken potentieel is onder 65-plussers. Mensen geven aan dat zij zich nog best ergens voor willen inzetten, als zij daar tenminste voor gevraagd worden en de juiste randvoorwaarden worden geboden. Ook zijn ouderen bereid zelf een maatschappelijk initiatief te nemen, maar moeten daar dan wel de ruimte voor krijgen.

BESTUUR

Het bestuur van de stichting bestaat uit:

Mr. ing. L. Springeling	voorzitter/redactie
Drs. C.P.G. Tilanus	secretaris/redactie
E.J. Bosman	penningmeester
Mw. B. van Hes	2e secretaris
G. v.d. Meer	bestuurslid/redactie
Mw. I. Gehner-Ellenberger	bestuurslid
B. Strookman	bestuurslid

De nieuwsbrief is er voor U en van U.

Als u iets heeft meegemaakt, of een advies heeft uitgebracht, dat ook voor andere donateurs van belang kan zijn, dan is het wellicht mogelijk om dat op te nemen in de Nieuwsbrief. Heeft U dergelijk copy, dan ontvangen wij die graag van U op ons mailadres.

Stichting.lois@worldonline.nl

Met name de gemeente heeft grote mogelijkheden om deze potentiële krachten te verzilveren. Niet door zelf de touwtjes in handen te nemen, maar door welzijnswerk nieuwe stijl te stimuleren en ruimte te geven. "Vroeger draaide het bij welzijnsorganisaties vooral om het bieden van voorzieningen en het zorgen voor kwetsbare mensen. Maar nu ligt steeds meer de nadruk op het activeren van mensen. Welzijn begint immers met meedoen, erbij horen en je betekenisvol kunnen inzetten. Ook op latere leeftijd. Dat betekent een kanteling in de manier van werken van welzijnsorganisaties. Terwijl vroeger de activiteit of vrijwilligersvacature het uitgangspunt was, is dat nu de senior met zijn talenten en wensen.....

De Wmo en aanstormende transitie in het sociale domein stellen de gemeente voor een uitdaging. Inwoners moeten worden gestimuleerd meer naar elkaar om te kijken en zelf maatschappelijke initiatieven op te zetten of daaraan bij te dragen. Vitale ouderen kunnen een zeer belangrijke bijdrage leveren door hun tijd, aandacht en ervaring in te zetten. De zilverenkrachtbenadering sluit dan ook naadloos aan bij de nieuwe stromingen in het sociale domein, zoals Welzijn Nieuwe Stijl en de Kanteling. Hierbij neemt het inspelen op de energie, talenten en vindingrijkheid van bewoners een centrale rol in. Juist onder de senioren in Nederland bevinden zich mensen

die zich willen inzetten voor een maatschappelijk doel.....

De meest duurzame resultaten worden bereikt als de gemeente uitgaat van co-creatie en regelmatig bij projectoverleggen aanwezig is... Het gaat dus om een samenwerkingverband tussen in elk geval (vertegenwoordigers van) senioren, vrijwilligersorganisaties, welzijnsorganisaties, steunpunten vrijwilligerswerk en gemeente....

Gemeenten en welzijnsinstellingen moeten zich anders opstellen richting actieve bewoners. De insteek zou niet moeten zijn: hoe kan ik deze bewoners gebruiken voor mijn plannen, maar hoe kunnen deze bewoners gebruikmaken van mij? De overheid moet niet te veel regie willen voeren. De overheid moet ruimte geven en ondersteunen, niet sturen. Zo'n insteek lijkt zeker onder vitale senioren kansrijk, omdat zij vaak zelf het heft in handen willen hebben en zich niet 'voor iemand's karretje' willen laten spannen" (Movisie)

Kortom, de 'zilveren' kracht zal in het toekomstige beleid een belangrijke factor zijn. De gemeente zal hier een stimulerende factor moeten zijn, maar niet zonder maar mét de ouderen als coproductant van beleid. Een seniorenraad kan hier een belangrijke betekenis bij hebben, maar dan moet zij weet hebben van wat er onder de ouderen leeft en soms ook initiatieven weten te stimuleren. Ouderenbeleid, dat verder

gaat dan Wmo-beleid, is juist nu en in de komende tijd een factor van grote betekenis.

Samenvatting

Bijna de helft van het vrijwilligerswerk wordt verricht door mensen tussen de 55 en 75 jaar.

65+'ers doen veel aan mantelzorg, inclusief het passen op kleinkinderen.

De bereidheid om vrijwilligerswerk te verrichten is groot. Welzijn is meedoen, erbij horen, van betekenis kunnen zijn. Dat vraagt van gemeenten een andere benadering. De vraag is niet wat de gemeente kan doen voor de bewoners, de vraag is wat de bewoners kunnen doen voor de samenleving. De overheid moet ruimte geven, moet stimuleren. Mét maar niet zónder ouderen. Een seniorenraad kan hierin een factor van groot belang zijn.

Informele zorg

Daarnaast blijven ouderen in het kader van de zorg van toenemende betekenis. Intensieve of persoonlijke, met name lichamelijke hulp, is met name het terrein van de professional. Bij hulp bij het huishouden zal enige verschuiving plaatsvinden van formele

hulp naar informele hulp. Veel mensen zijn bereid hulp te bieden aan mensen met zorgproblemen. Het gaat dan om mantelzorg en vrijwilligerswerk.

Er zijn 3,5 miljoen mantelzorgers. Ongeveer 20% van de volwassen Nederlanders geeft intensieve mantelzorg, d.w.z. meer dan drie maanden of meer dan acht uur per week (2,6 miljoen mensen). Ongeveer 1,1 miljoen mensen geeft zowel langdurige als intensieve hulp. Deze groep is in omvang toegenomen. Vooral vrouwen, zowel werkenden als niet-werkenden, geven mantelzorg. Mantelzorgers geven hulp vanuit vanzelfsprekendheid en liefde. Vaak ziet men de eigen inbreng niet als mantelzorg. Een kleine groep zorgt uit plichtsgevoel, vaak omdat niemand anders beschikbaar is. Juist omdat mantelzorg is gebaseerd op de persoonlijke relatie kan mantelzorg een grote persoonlijke voldoening geven. Mantelzorgers zullen betrokken moeten worden bij het formuleren van een zorgplan. Mantelzorg kan echter ook oorzaak zijn van overbelasting en eenzaamheid. Ook bestaat er bij de hulpbehoevenden vaak enige terughoudendheid hulp te vragen.

In Nederland zijn ruim 5,5 miljoen vrijwilligers actief, d.w.z. ongeveer 44% van alle volwassen Nederlanders. Mensen hebben uiteenlopende redenen om zich in te zetten in het vrijwilligerswerk. Sommigen willen graag iets voor

een ander doen, maar anderen zien het als een manier om mensen te ontmoeten, zichzelf te ontwikkelen of ervaring op te doen. Van de vrijwilligers is ongeveer 450.000 werkzaam in zorg en ondersteuning. Het ziet ernaar uit, dat er steeds meer beroep wordt gedaan op vrijwilligers. Een goede samenwerking tussen formele zorg en informele zorg – mantelzorg en vrijwilligerswerk – is van belang. Op dit moment loopt dit niet altijd even goed. Men mag echter verwachten, dat het denken van professionals over samenwerking en afstemming met mantelzorgers en vrijwilligers zich verder zal ontwikkelen. Vrijwilligers en professionals zullen meer naar elkaar toegroeien en het werk in het verlengde van elkaar uitvoeren. Er zijn dan ook voor vrijwilligers nieuwe leidende principes nodig. “De professional zal de mantelzorger en de vrijwilliger als gelijkwaardige partner in ondersteuning en zorg moeten zien. De inzet van de informele zorg zal beter verbonden moeten worden met de formele zorg om te komen tot een integraal hulpen ondersteuningspakket. Ook zal de formele zorgverlener goed oog moeten hebben voor de hulpvragen van de mantelzorger” (Brief van de staatssecretaris van VWS, 20 juli 2013)

Ook hier ligt een duidelijke taak voor de gemeente. “Mantelzorgers moeten erop kunnen vertrouwen dat – als het nodig is – ze tijdig een beroep kunnen doen op

ondersteuning voor henzelf en op zorg voor hun naasten (rugdekking). Gemeenten kunnen met maatwerk ondersteuning bieden bijvoorbeeld door respijtzorg, door te kijken of er niet anderen zijn in het netwerk die wat kunnen doen en door een mogelijke inzet van vrijwilligers” (Brief van staatssecretaris van VWS, o.c.).

Veel van de hulpvragers behoort tot de oudere bevolkingsgroep. Ook vele mantelzorgers zijn ouderen. In het zorgvrijwilligerswerk vormen ouderen de grootste groep, als mantelzorg of vrijwilligers. Ook hier geldt echter, dat de positie van ouderen in dit kader op bepaalde punten afwijkt van degenen, die nog in het werkproces zijn betrokken. Voor deze laatste gaat de combinatie van mantelzorg en betaalde werkzaamheden vaak gepaard met tijdsproblemen. Voor oudere mantelzorgers brengt vaak de eigen leeftijd problemen met zich mee. Ook hier is dus een eigen ouderenbeleid van belang.

Samenvatting

Zorg voor ouderen is deels een taak voor professionals (vooral lichamelijke zorg), daarnaast is informele hulp door mantelzorgers van steeds groter belang. Deze moeten betrokken worden bij het opstellen van een zorgplan. Bijna een half miljoen mensen is vrij-

willig werkzaam in zorg en ondersteuning. Professionals en vrijwilligers moeten als gelijkwaardige partners worden gezien. Als de druk op mantelzorgers groot wordt dreigen overbelasting en daardoor eventueel eenzaamheid. Gemeenten kunnen door bijv. respijtzorg ondersteuning bieden. Ook hier is specifiek ouderenbeleid van belang.

Wijkopbouw

Zonder te ontkennen, dat vrijwilligerswerk en mantelzorg zich vaak afspelen over de grenzen van een wijk heen, blijken toch zowel zorg als vrijwillige initiatieven zich steeds meer te concentreren binnen de wijk. Er ontstaat een nieuwe ontwikkeling van samenwerking in het kader van wijkopbouw. “De gewenste kanteling van verzorgingsstaat naar participatiedorp, van vangnet naar springplank, is een forse uitdaging voor gemeenten, maar biedt tegelijk grote kansen. Er ligt een kans om een lokaal ondersteuningsstelsel te bouwen dat minder versnipperd en minder bureaucratisch is, en dat uitgaat van wat mensen (en hun omgeving) zelf nog kunnen. Participatie is het sleutelwoord” (Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Sociale wijkteams in ontwikkeling, 2013).

Het is de bedoeling, dat in de toe-

komst per wijk één wijkteam komt. Dat dicht bij de burger staat. Het team is zichtbaar en kent de wijk goed. De gemeente kan in overleg bepalen, wat zij onder een wijk verstaat. Vanuit het team komt er voor ieder huishouden, dat hulp nodig heeft, één plan en één casemanager. Het team weet basisondersteuning te geven. Ze werkt daarvoor samen met huisartsen, wijkverpleegkundige, e.d. Voor meer specialistische ondersteuning verwijst ze naar de daarvoor aangewezen instanties. Bij de nieuwe ontwikkeling van sociale wijkteams ligt momenteel het accent op de zorg, maar gebruik maken van de zilveren kracht is breder dan de zorg. Het is zaak van de opbouwwerker, een integrale sociaal werker, ruime aandacht te schenken aan dit bredere kader. Daarom is ook samenwerking met wijkagent, woningcorporatie, e.d. noodzakelijk. Van belang is ook burgers in de wijk te betrekken en te activeren.

Ervaringen in een vijftal gemeenten wijzen uit, dat gemeenten op een heel andere wijze moeten gaan werken:

- De relatie met de burger verandert. Er moet worden uitgegaan van wederkerigheid, eigen kracht en het zoeken van gezamenlijke oplossingen;
- Werken in een sociaal wijkteam vergt een fundamentele omslag van de professionals;
- Zorg en welzijn was te zeer

gericht op 'zorgen voor'. Het moet nu zijn gericht op 'werken met';

- Een sociaal wijkteam is gebaseerd op nabijheid, op kleinschaligheid, m.a.w. een dorpscultuur;
- Er moet gestuurd worden op kwaliteit en preventie onder begeleiding van één regievoerder;
- Medewerkers van een sociaal wijkteam zijn primair generalisten;
- Er moet een nieuwe manier van samenwerken ontstaan en dus uitgaan van innovatie.

Wil een wijkteam goed kunnen functioneren, dan moet ze vanuit de gemeente ruimte krijgen voor eigen initiatieven en nieuwe aanpakken. De gemeente moet dus veel vrijheid geven, maar wel nagaan of de beoogde doelstellingen worden gerealiseerd. In veel gemeenten zijn dergelijke wijkteams vaak op experimentele wijze in ontwikkeling.

Naarmate men ouder wordt, raakt men meer georiënteerd op de eigen wijk. Ouderen kunnen op twee wijzen betrokken worden bij het wijkteam. Men kan cliënt zijn, d.w.z. het wijkteam verleent betrokkene de gewenste ondersteuning. Men kan echter ook als vrijwilliger actief meewerken met het wijkteam. Men mag dan wel verwachten, dat de oudere coproducent is, dus meedenkt over het beleid van het wijkteam. Ook hiervan zijn voorbeelden bekend.

Samenvatting

Organisatie van zorg en vrijwillige initiatieven blijkt zich steeds meer te concentreren binnen de wijk. In de toekomst komt er per wijk één wijkteam. Vanuit dat team komt er voor ieder huishouden dat hulp nodig heeft één casemanager.

Hoewel gemeenten aan wijkteams veel vrijheid moeten bieden om eigen initiatieven en aanpakken te ontwikkelen moet anderzijds nagegaan worden of de doelstellingen ook gerealiseerd worden.

Ouderen (de zilveren kracht) kunnen op twee manieren bij het wijkteam betrokken zijn: als cliënt én als vrijwilliger.

De plaats van seniorenraden

Ouderenbeleid blijft dus in de toekomst van toenemend belang. Ouderen kunnen een zeer belangrijke bijdrage leveren aan de samenleving. Ouderen willen echter wel meedenken. Seniorenraden kunnen daarbij een belangrijke functie vervullen, maar zullen dan moeten inspelen op de toekomstige ontwikkelingen in het ouderenbeleid. Ouderen moeten gehoord worden en kunnen par-

Kees Tilanus

de situatie van ouderen in de lokale samenleving goed voor het voetlicht te brengen. Zij nemen de rol op zich van zowel onderzoeker als respondent en

ticiperen in beleidsontwikkeling. "De opgave aan de kant van de ouderen is de invulling van hun participatie. Betekent ouderenparticipatie voor hen belangenbehartiging of mee vorm geven aan integraal beleid voor alle burgers? Naar mijn idee moet ouderenparticipatie verder gaan dan belangenbehartiging". (R. Schalk, a.c.) De lokale leefomgeving blijkt het speelveld bij uitstek om ouderen te betrekken bij beleidsvorming en –uitvoering.

Op de eerste plaats moeten zij een spreekbuis zijn van alle ouderen. Zij zullen dan ook ruim contact moeten hebben met de ouderen in de gemeente en heel goed weten, wat er onder de ouderen leeft. Men zal dusdanig thuis moeten zijn in de leefwereld van de ouderen, dat de overheid de seniorenraad kan zien als een belangrijke bron van informatie naast andere bronnen van informatie, zoals vragenlijsten, bijeenkomsten, contacten met uitvoerders in het veld, e.d. "Georganiseerde ouderen nemen de verantwoordelijkheid op zich om

weten hun leeftijdgenoten te bereiken. De gemeente krijgt pakkende informatie voor ouderenbeleid aangedragen" (T. Kardol, a.c.)

De seniorenraad zal open moeten staan voor de wensen en belangen van ouderen in de samenleving. Ouderen zijn actief en willen hun toekomst vormgeven op een manier die ze zelf kiezen. Dat geldt ook voor ouderen, die niet gemakkelijk gehoord worden. "Ouderen die actief participeren zijn niet altijd representatief voor de hele groep ouderen. Voor kwetsbare ouderen, ouderen die belemmeringen ervaren met deelnemen aan de samenleving door lichamelijke of cognitieve problemen of sociaal isolement, is participatie lastig. En voor hen is dit juist het meest nodig omdat voor hen deelnemen aan de samenleving de kwaliteit van leven kan verhogen" (R. Schalk, a.c.) Het zal noodzakelijk zijn genoemde categorieën dusdanig bij het beleid te betrekken, dat ook zij bewust zijn mede zeggenschap te hebben over hun toekomst. Ou-

derenbeleid zal interactief vorm gegeven moeten worden. Ouderen en lokale overheid moeten met elkaar in gesprek gaan over het huidige en toekomstige beleid. Daar moeten zowel actieve ouderen als passieve, eenzame of kwetsbare ouderen in beeld zijn. Kwetsbare ouderen zullen bijvoorbeeld actief moeten worden opgezocht.

Ouderenbeleid zal ook realistisch vorm gegeven moeten worden, d.w.z. rekening houdend met de belangen van anderen. Meer en meer wordt ook ouderenbeleid gezien als een onderdeel van de ruimere samenleving. Dat betekent

niet, dat doelgroepenbeleid moet worden verworpen, maar wel dat ouderenbeleid oog moet hebben voor andere doelgroepen en de samenhang met deze doelgroepen moeten erkennen. Doelgroepenbeleid moet open grenzen hebben en verder gaan dan de eigen doelgroep. Er zal ook moeten worden samengewerkt met andere aanvragers van vergelijkbare ondersteuning.

De seniorenraad zal zich niet moeten beperken tot het beleid van de gemeente als zodanig. Zoals gesteld, wordt meer en meer beleid ontwikkeld onder auspiciën van de gemeente, maar niet door de

gemeente. De gemeente zal bijvoorbeeld ruimte moeten geven aan wijkteams om een eigen beleid te ontwikkelen. Ook ontstaan er steeds meer lokale initiatieven waarbij ouderen gezamenlijk proberen projecten te realiseren met een door hen gewenste woon- en organisatievorm. Op enkele plaatsen hebben ouderen coöperaties opgericht om zo zorg en welzijn overeind te houden, waar de be-

staande professionele organisaties zich gedwongen zagen zich min of meer terug te trekken. Ook deze ouderen willen hun stem laten horen. Zij verwacht-

ten dat de lokale overheid naar hen luistert en met hun wensen rekening houdt.

De seniorenraad zal goede kennis moeten hebben van wat er speelt in de wijken en bij dergelijke initiatieven. Het zou een positieve ontwikkeling zijn, als de seniorenraad met dit soort ontwikkelingen meedenkt door daar mede in te participeren. Bij de samenstelling van de seniorenraad kan men hierop inspelen door wijken mede vertegenwoordigd te laten zijn. De seniorenraad moet oog hebben voor de vraag welke initiatieven in de gemeente wen-

themapagina in het voorjaar

verandering in het ouderenbeleid

noteer alvast in uw agenda

selijk zijn. Zij kan leeftijdgenoten zoeken, die een dergelijk initiatief willen oppakken of eventueel ook zelf een dergelijk initiatief vorm geven. Kortom, een seniorenraad moet niet alleen meedenken, maar ook meedoen.

In elke gemeente een seniorenraad nieuwe stijl!

Samenvatting

De conclusie luidt dat ouderenbeleid van toenemend belang zal zijn.

Als ouderen een bijdrage willen leveren aan de samenleving moeten zij wel gehoord worden en kunnen meedenken.

Seniorenraden kunnen daarin een rol spelen. Ouderenparticipatie moet in dat proces verder gaan dan belangenbehartiging: seniorenraden zijn spreekbuis voor alle ouderen.

Ouderenbeleid moet interactief vorm worden gegeven: zowel actieve als passieve, eenzame en kwetsbare ouderen moeten daarbij in beeld zijn.

De seniorenraad moet goed kennis hebben van wat speelt in een wijk. Wijken zouden een vertegenwoordiging in de seniorenraad kunnen hebben.

Een seniorenraad moet dus niet alleen meedenken maar vooral meedoen.

Bronnen:

Lokaal ouderenbeleid, speciaal nummer van Geron, Tijdschrift over ouder worden en samenleving, jrg 15, nr 2, juli 2013. Versterken, verlichten en verbinden, brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 20 juli 2013, kamerstuk II 2012/2013, 30597, nr 296.

Toolkit verzilveren, handvatten voor het benutten van de kennis en ervaring van senioren, Utrecht, Movisie, 2013.

A. De Boer en M. de Klerk, Informele zorg in Nederland; een literatuurstudie naar mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, juni 2013.

Sociale wijkteams in ontwikkeling. Inrichting, aansturing en bekostiging, Den Haag, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 2013.

Colofon

Lay-out en redactie

Piet Haring

Webmaster

J.A. van Vliet

Redactieadres

Seringenlaan 22
3442 HK
Woerden

Telefoon

0348 – 415995

e-mail

stichting.lois@worldonline.nl

website

www.loisweb.nl

De donateurs mogen – mits met vermelding – de Nieuwsbrief kopiëren voor hun leden en andere belangstellenden.

WIJKGERICHT SAMENWERKEN

Opbouwwerk nieuwe stijl is gericht op het versterken van de eigen kracht van burgers en het stimuleren van de sociale betrokkenheid in buurten. Ze draagt bij aan een positieve ontwikkeling van de samenleving of delen daarvan. Zelfredzaamheid gericht op het individu en op de samenleving legt altijd een relatie tussen de individuele ontwikkeling en het versterken van de sociale samenhang in buurten en straten. Opbouwwerk stelt burgers in staat om elkaar bij te staan, zelfredzaam te zijn, zich te organiseren, gezamenlijke activiteiten te organiseren en contacten te onderhouden met de professionele omgeving.

Er wordt aansluiting gezocht bij de (burger)kracht van mensen: wat kunnen en willen bewoners en hoe kan dit worden versterkt. Bewoners verbinden zich op verschillende manieren met anderen, zowel fysiek als virtueel. Deze netwerken vormen de 'samenleving' van een wijk. Opbouwwerk zoekt de bestaande netwerken op, ontwikkelt nieuwe netwerken en legt verbinding tussen deze netwerken.

In een aantal gebieden functioneren zorg-en-welzijn-teams. Hier werken zorg en welzijn samen. Opbouwwerk is daar dan een

deel van. Door uit te gaan van de mogelijkheden van de hulpvragers tracht opbouwwerk de zelfredzaamheid te versterken en zo een langdurig beroep op zorg te voorkomen. Als eerste wordt uitgegaan van de eigen kracht van de burger en de mogelijkheden die de directe omgeving kan bieden (het sociale netwerk). Vervolgens wordt gekeken of collectieve voorzieningen in de hulpvraag kunnen voorzien. Als sluitstuk zijn er de individuele voorzieningen. Een voorbeeld is de wijk Vreewijk in Rotterdam, een woonservicegebied. Hier komen steeds

meer ouderen, die toenemend in een sociaal isolement verkeren. Men heeft weinig inkomen en minder eigen sociale netwerken. Er is behoefte aan plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en deel kunnen nemen aan activiteiten. Men houdt nu elke maand een feestelijke lunch in het gebouw van een speeltuin. Er is geen kookgelegenheid, maar men werkt met een elektrische kookplaat, een kleine oven en elektrische soeppannen. Er zijn vrijwilligers gevonden om een en ander te runnen. Alle wijkbewoners vanaf 50+ zijn welkom.

Het eten/de lunch is niet het belangrijkste, maar een middel om het sociaal netwerk te vergroten door:

- Meer bekendheid te geven aan de inloopmiddagen en meer deelnemers te werven;
- Wijkbewoners te vinden die willen signaleren en die hulp willen krijgen of geven;
- Ontmoetingen mogelijk te maken;
- Meer wijkbewoners de speeltuin en haar activiteiten te doen ontdekken.

De opbouwwerker let hierbij op vier punten:

- De deelnemer moet er wat van opsteken. Het moet ergens over gaan, het moet

boeien en je kunt er iets van leren;

- Je moet iets aanbieden waarmee men anders niet in aanraking gekomen zou zijn. Het is iets nieuws en taboedoorbrekend;
- Genieten en ontspannen zijn belangrijk. Er valt wat te lachen.
- Men leert andere mensen kennen en je laat je verwonderen door anderen.

Het gaat er dus niet alleen om samen te lunchen, maar er valt wat te ontdekken. Zo is er een aandacht geweest voor eigen vooroordelen door samen het spel 'aardig gelijkwaardig' te spelen.

Er is een goede opkomst. Het samen lunchen is een plek geworden waar veel te vinden is. Het project verbindt mensen met elkaar op basis van elkaars verhalen. Er komen signalen die weer door anderen kunnen worden opgepakt. Er is reeds een aantal concrete voorbeelden aan te wijzen. Het geeft een aanzet tot verdere activiteiten. Mensen gaan elkaar opzoeken en maken contacten met elkaar.

Bron:

Sherita Thakoerd, Wijkgericht samenwerken, Rotterdam, Sonor, 2013.